THE PERSPECTIVE OF NEW ERA SCIENCES
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
www.global-science-review.com
editor@global-science-review.com

ZAMONAVIY YOSHLAR TILIDA QISQARTMALAR VA AKRONIMLARNING PRAGMATIK VAZIFALARI (O‘ZBEK VA INGLIZ CHATLARIDA)

Otayazova Onajon Ravshanbek qizi
Urgench Ranch University of Technology, magistr

Annotatsiya: Maqolada bugungi kunda yoshlarning kundalik internet yozishmalarida faol ishlatilayotgan qisqartmalar hamda akronimlarning nutqiy-pragmatik xususiyatlari o‘zbek va ingliz chatlari misolida qiyosiy o‘rganilgan. Tezkor xabar almashish platformalarida vaqtni tejash ehtiyoji bilan birga, suhbatdoshga emotsional ta’sir o‘tkazish, norasmiy-yaqin munosabatni bildirish va muayyan guruhga mansublikni ko‘rsatishda qisqartmalarning o‘rni aniq misollar tahlili orqali yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: *internet muloqoti, yoshlar nutqi, qisqartmalar, akronimlar, pragmatika, nutqiy tejamkorlik, chat diskursi, qiyosiy tahlil.*

Аннотация: В статье в сравнительном аспекте исследуются речево-прагматические особенности сокращений и акронимов, активно используемых в повседневной интернет-переписке современной молодёжи, на примере узбекских и английских чатов. На основе анализа конкретных примеров раскрывается роль сокращений не только в экономии времени на платформах мгновенного обмена сообщениями, но и в оказании эмоционального воздействия на собеседника, выражении неформальной близости и обозначении групповой идентичности.

Ключевые слова: *интернет-коммуникация, молодёжная речь, сокращения, акронимы, прагматика, речевая экономия, чат-дискурс, сопоставительный анализ.*

Annotation: This article comparatively examines the speech-pragmatic features of abbreviations and acronyms actively used in the everyday internet

correspondence of modern youth, based on examples from Uzbek and English chats. Through the analysis of concrete examples, the study highlights the role of abbreviations not only in saving time on instant messaging platforms, but also in exerting emotional influence on the interlocutor, expressing informal closeness, and signaling group identity.

Keywords: *internet communication, youth speech, abbreviations, acronyms, pragmatics, speech economy, chat discourse, comparative analysis.*

Kirish

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar va tezkor messenjerlar (Telegram, WhatsApp, Instagram, Discord va boshqalar) yoshlar hayotining ajralmas bo‘lagiga aylanib ulgurdi. Kundalik muloqotning katta qismi jonli suhbatdan ekran qarshisidagi yozishmalarga ko‘chgani sari, yozma nutqning tabiati ham sezilarli darajada o‘zgarmoqda. Jonli suhbatdagi kabi tez javob qaytarish istagi, fikrni qisqa va lo‘nda ifodalash ehtiyoji yoshlar tilida o‘ziga xos qisqartmalar hamda akronimlar qatlamini yuzaga keltirdi.

Dastlabki qarashda bunday qisqartmalar shunchaki klaviaturada harf terishga ketadigan vaqtni tejash usulidek tuyulishi mumkin. Biroq chat yozishmalarini sinchiklab kuzatganimizda, ularning vazifasi ancha keng ekanligini ko‘ramiz. Yoshlar qisqartmalardan suhbatga samimiy ruh berish, rasmiyatchilik chegarasini olib tashlash, ba’zan esa ortiqcha hissiyotni yashirish yoki hazil-mutoyiba ohangini yaratish maqsadida foydalanadilar. Aynan mana shu pragmatik xususiyatlarni ikki xil til tizimi — o‘zbek va ingliz chatlari misolida solishtirib o‘rganish zamonaviy tilshunoslik uchun qiziqarli ilmiy material beradi.

Tarmoq muloqoti va yoshlar nutqidagi bu kabi o‘zgarishlar jahon tilshunosligida bir qator olimlarning e’tiborini tortgan. Jumladan, D. Kristal (*David Crystal*) internet yozishmalarini og‘zaki va yozma nutq xususiyatlarini o‘zida birlashtirgan alohida hodisa sifatida talqin qilgan bo‘lsa, N. Baron va S. Tagliamonte o‘smirlar hamda talabalar chatlaridagi qisqartmalarning sotsiolingvistik tabiatini

ochib berganlar. O‘zbek tilshunosligida ham Sh. Safarov, M. Hakimov kabi olimlarning pragmalingvistik tadqiqotlari nutqiy birliklarning yashirin ma’no va ta’sir kuchini o‘rganishga mustahkam nazariy asos yaratgan. Shunga qaramay, o‘zbek va ingliz yoshlarining kundalik chatlaridagi qisqartma hamda akronimlarni bevosita pragmatik nuqtayi nazardan qiyoslash masalasi hanuzgacha chuqurroq tahlilni talab etadi.

Ushbu maqolada o‘zbek va ingliz tillaridagi yoshlar chatlarida faol qo‘llanilayotgan qisqartma va akronimlarning asosiy pragmatik vazifalarini aniqlash, ularning suhbatdoshga ta’sir ko‘rsatish mexanizmlarini tahlil qilish hamda ikki til madaniyatidagi o‘xshash va farqli tomonlarni ko‘rsatib berish maqsad qilib olindi.

Metodologiya

Tadqiqot davomida nazariy xulosalar quruq gap bo‘lib qolmasligi uchun bevosita real muloqot materiallariga tayanildi. Asosiy material sifatida 17–25 yosh oralig‘idagi talaba va yoshlarning Telegram hamda Instagram platformalaridagi norasmiy yozishmalari, guruh chatlari, shuningdek, ingliz tilidagi ochiq yoshlar forumlari va chatlaridan (Discord, Reddit, X) yig‘ilgan 400 ga yaqin dialog parchalari tanlab olindi.

Yig‘ilgan materiallarni tahlil qilishda quyidagi yondashuvlardan foydalanildi:

1. **Qiyosiy tahlil metodi:** o‘zbek va ingliz chatlarida qo‘llaniladigan qisqartmalarning tuzilishi, paydo bo‘lish usuli hamda nutqiy vaziyatdagi vazifalari o‘zaro solishtirildi.

2. **Kontekstual-pragmatik tahlil:** har bir qisqartma yoki akronim alohida so‘z sifatida emas, balki butun bir suhbat vaziyati ichida — so‘zlovchining maqsadi va tinglovchining javob reaksiyasi bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqildi.

3. **Kuzatuv va suhbat metodi:** faol internet foydalanuvchilari bo‘lgan yoshlar bilan suhbatlar o‘tkazilib, ular ma’lum bir qisqartmani yozganda aynan qanday ohang yoki munosabatni nazarda tutishlari aniqlashtirildi.

Natijalar va muhokama

Yig‘ilgan chat materiallarini o‘rganish shuni ko‘rsatdiki, yoshlar tilidagi qisqartmalar bir xil qolipda emas. Ingliz tilida ko‘proq so‘z birikmalarining bosh harflaridan tuzilgan akronimlar ustunlik qilsa, o‘zbek yoshlarining yozishmalarida so‘z o‘zagidagi unlilarni tushirib qoldirish yoki og‘zaki talaffuzga moslab qisqartirish keng tarqalgan. Biroq shakliy farqlarga qaramay, ularning nutqdagi pragmatik vazifalari bir nechta umumiy yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi.

1. Nutqiy tejamkorlik va muloqot sur’atini saqlash. Chat muloqoti jonli suhbatga juda yaqin kechadi: suhbatdosh javobni uzoq kutishni xohlamaydi. Ingliz tilidagi *BRB (be right back — hozir qaytaman), OMW (on my way — yo‘ldaman), ASAP (as soon as possible — imkon qadar tezroq)* kabi akronimlar aynan tezkorlikni ta’minlaydi. O‘zbek chatlarida esa buning muqobili sifatida *hzm (hozirman), yldmn (yo‘ldaman), tsh (tushunarli), bn (bilan), km (kim)* kabi qisqartmalar qo‘llanadi. Bu yerda pragmatika shundaki, qisqartma yozish orqali suhbatdosh «men shoshilyapman, lekin senga e’tiborsiz emasman» degan yashirin xabarni yetkazadi.

2. Rasmiyatchilikni yo‘qotish va yaqinlik (solidarlik) o‘rnatish. To‘liq va imlo qoidalariga qat’iy rioya qilingan holda yozilgan gaplar yoshlar chatida ko‘pincha sovuq, rasmiy yoki hatto ranjigan ohangdek qabul qilinadi. Masalan, o‘zbek chatida do‘stlar o‘rtasida *«Qisqacha aytganda, ertaga borolmayman»* deyish o‘rniga *«Krch, ertaga borolmiman»* deb yozish suhbatning o‘zaro yaqin, do‘stona ruhda ekanligini ko‘rsatadi. Ingliz chatlarida ham *TBH (to be honest)* yoki *NGL (not gonna lie)* akronimlari suhbatdoshga nisbatan ochiqlik va samimiylik belgisidir.

3. Emotsional ta’sirni yumshatish va kinoya yaratish. Ba’zan tanqidiy yoki keskin fikrni yumshoqroq yetkazish uchun akronimlar juda qo‘l keladi. Ingliz tilidagi *IMHO (in my humble opinion — mening kamtarona fikrimcha)* yoki *IDK (I don’t know)* birliklari so‘zlovchining o‘z fikrini boshqalarga majburlamayotganini, muloyimlik saqlayotganini bildiradi. Kulgi yoki hayratni ifodalovchi *LOL, LMAO* kabi akronimlar esa ko‘p hollarda jiddiy gapning oxiriga qo‘shilib, vaziyatni

yumshatish yoki yengil kinoya (ironiya) berish vazifasini o‘taydi. O‘zbek yoshlari nutqida esa *vobshe (umuman), xaxaxa, oxo* yoki rus tilidan o‘zlashgan *xz (bilmadim), пон (tushunarli)* kabi qisqartmalar suhbatdoshning gapiga nisbatan beparvolik, ajablanish yoki hazil munosabatini bir zumda ifodalashga xizmat qiladi.

Ikki til chatlaridagi qisqartmalarning asosiy xususiyatlarini quyidagi jadvalda umumlashtirish mumkin:

Pragmatik yo‘nalish	O‘zbek yoshlar chatlarida	Ingliz yoshlar chatlarida
Asosiy yasalish usuli	Unli harflarni tushirib qoldirish va og‘zaki talaffuzga moslash (bn, tsh, krch, hzm)	So‘z birikmalarining bosh harflaridan akronim yasash (BTW, IMHO, BRB, ASAP)
Munosabat va ohang	Do‘stona yaqinlikni bildirish, rasmiyatchilikdan qochish, ba’zan ruscha chat unsurlari bilan aralash qo‘llash	Xalqaro standartlashgan birliklar orqali tezkor fikr almashish va muloyimlik chegarasini saqlash
Emotsional yuklama	Talaffuz cho‘ziqligi yoki qisqaligi orqali hayrat, kesatiq va samimiylikni ko‘rsatish	Akronimlar orqali yumshoq kinoya, hazil (LOL, LMAO) va neytrallikni (IDK, TBH) ifodalash

Shuni ham ta’kidlash kerakki, o‘zbek yoshlarining internet chatlarida o‘ziga xos ikki tillilik (bilingvizm) ta’siri yaqqol seziladi. Ko‘plab yoshlar o‘zbekcha gap tarkibida inglizcha (ok, plz, bro, lol) yoki ruscha qisqartmalarni tabiiy ravishda qo‘shib ishlatadilar. Bu holat ularning zamonaviy axborot makoniga integratsiyalashganini ko‘rsatish bilan birga, nutqqa o‘ziga xos zamonaviy uslub bag‘ishlaydi.

Xulosa

O‘zbek va ingliz internet chatlari misolida o‘tkazilgan tahlillar shuni tasdiqlaydiki, zamonaviy yoshlar tilidagi qisqartma va akronimlar shunchaki imlo buzilishi yoki dangasalik belgisi emas, balki raqamli muloqot muhitiga moslashgan jonli lingvistik mexanizmdir. Ular yozma nutqqa og‘zaki muloqotning tezkorligi va tabiiyligini olib kiradi.

Qiyosiy o‘rganish natijasida ingliz chatlarida ko‘proq xalqaro miqyosda qoliplashgan akronimlar ustunlik qilishi, o‘zbek chatlarida esa so‘zlarni fonetik qisqartirish va boshqa tillar elementlaridan unumli foydalanish faol ekanligi aniqlandi. Har ikki tilda ham ushbu birliklar suhbatdoshlar o‘rtasidagi masofani yaqinlashtirish, fikrning keskinligini yumshatish va muloqotga emotsional rang berish kabi muhim pragmatik vazifalarni muvaffaqiyatli bajarmoqda.

Mazkur mavzuni kelgusida yanada kengroq — turli yosh toifalari va hududiy shevalar kesimida o‘rganish, shuningdek, avtomatik tarjima va matn tahlili dasturlari uchun yoshlar qisqartmalarining izohli lug‘atlarini yaratish amaliy jihatdan katta foyda keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Crystal D. *Language and the Internet*. – 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 316 p.

2. Baron N. S. *Always On: Language in an Online and Mobile World*. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 289 p.

3. Tagliamonte S. A. *Teen Talk: The Language of Adolescents*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2016. – 296 p.

4. Herring S. C. Computer-Mediated Discourse // *The Handbook of Discourse Analysis*. – Malden, MA: Blackwell Publishers, 2001. – P. 612–634.

5. McCulloch G. *Because Internet: Understanding the New Rules of Language*. – New York: Riverhead Books, 2019. – 327 p.

6. Safarov Sh. *Pragmalingvistika*. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008. – 300 b.

7. Hakimov M. *O‘zbek pragmalingvistikasi asoslari*. – Toshkent: Akademnashr, 2013. – 176 b.

8. Mengliyev B., Xoliyorov O‘. *O‘zbek tilidan universal qo‘llanma*. – Toshkent: Fan, 2008. – 432 b.

9. Горошко Е. И. *Современная интернет-коммуникация: структура и основные параметры* // Интернет-коммуникация как новая речевая формация. – М.: Флинта: Наука, 2012. – С. 9–52.